

SOCIAL DIFFERENCES IN REGIONAL DEVELOPMENT OF CROATIA

SOCIJALNE RAZLIKE U REGIONALNOM RAZVITKU HRVATSKE

FISER, Stela; MARKOVIC, Nedjeljko & MATANCEVIC, Jelena

Abstract: *This work analyses social inequalities within the Region of Central and Eastern (Panonian) Croatia. Social inequalities are noticeable, through indicators of employment, education structure, social assistance usage, among different counties which constitute the region. Regional development of Croatia requires a particular regional approach that takes into consideration socio-demographic and economic disparities. The work in short analyses the indicators that can be used when tailoring local measures for regional development.*

Key words: *Regional development, social inequalities, Central Eastern (Panonian) Croatia*

Sažetak: *U radu se analiziraju socijalne razlike u Regiji Središnja i Istočna (Panonska) Hrvatska. Socijalne razlike su vidljive u indikatorima zapošljavanja, obrazovne strukture, korištenja socijalne pomoći, među županijama kao sastavnicama Regije. Regionalni razvoj Hrvatske zahtijeva i poseban regionalni pristup koji će uvažiti socio-demografske i ekonomske razlike. Ukratko se analiziraju indikatori koji mogu poslužiti u svrhu kreiranja lokalnih mjera razvoja Regije.*

Ključne riječi: *regionalni razvoj, socijalne razlike, središnja i istočna (Panonska) Hrvatska*

Authors' data: Stela **Fišer**, dipl. soc. radnik, Pragma, stelafiser@gmail.com; Nedjeljko **Marković**, dipl. soc. radnik, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, nedjeljko.markovic@pravo.hr; Jelena **Matančević**, dipl. soc. radnik, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, jelena.matancevic@pravo.hr

1. Uvod

Prijedlog strategije regionalnog razvoja Republike Hrvatske (Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka, 2005) općenito govori o državnoj politici prema regionalnom razvoju „Vlada RH identificirala je potrebu za definiranjem regionalne politike zbog sve većeg produbljivanja društveno-gospodarskih razvojnih nejednakosti te povećanja neujednačenosti uvjeta života u različitim dijelovima zemlje kao i među različitim društvenim skupinama. Regionalna politika shvaćena je kao integralni dio sveukupne strategije za održivi nacionalni razvoj i konkurentnost“. Nacionalna klasifikacija prostornih jedinica za statistiku sastoji se od tri prostorne jedinice za statistiku 2. razine: Sjeverozapadna Hrvatska, Središnja i Istočna (Panonska) Hrvatska i Jadranska Hrvatska, koje su uzete kao Regije u ovom tekstu.

2. Socijalne nejednakosti i međuovisnost ekonomskih i socijalnih činitelja

Regionalne (državne) potpore se mogu dodjeljivati u područjima gdje je potrebno potaknuti gospodarski razvoj područja s neuobičajeno niskim životnim standardom ili velike nezaposlenosti te njihov maksimalni intenzitet, a odgovaraju prostornoj jedinici za statistiku 2. razine te ima BDP per capita, mjeren paritetima kupovne moći niži od 75 % prosjeka zemalja članica Europske unije (EU-25). Prostorna jedinica Središnja i Istočna (Panonska) Hrvatska (dalje u tekstu: Regija) doseže 31,54% prosječnog BDP-a po stanovniku u EU-25 i maksimalni intenzitet regionalne potpore koji se može dodijeliti na ovom području je 50% bruto ekvivalenta potpore (Narodne novine 52/2008). Regija obuhvaća i veliki dio područja posebne državne skrbi (PPDS), tj. sve županije u Regiji imaju područja posebne državne skrbi, koje bi, prema nekim autorima, potrebno redefinirati na način da se primarno zasnivaju na indikatorima ekonomske snage, na demografskim trendovima i tzv. strukturnim indikatorima (Lovrinčević; Mikulić & Budak, 2004). Država je preuzela brigu za ta područja svjesna posljedica rata i raseljavanja stanovništva, a s ciljem gospodarskog i demografskog napretka te „postizanja što ravnomjernijeg razvitka svih područja Republike Hrvatske“ (Narodne novine 26/03). Specifične okolnosti u pojedinim regijama u Hrvatskoj zahtijevaju specifična rješenja i „*bottom up*“ pristup, tj. pristup odozdo. Veći broj ruralnog stanovništva u tim područjima, utječe na povećanje socijalnih razlika u regijama. Pojedini autori (Karaman Aksentijević, et al., 2006) objašnjavaju da je obrazovanje i neodgovarajuća obrazovana struktura, kao glavni uzrok različitih rizika od siromaštva između pojedinih regija, najveći u ruralnim područjima Središnje i Istočne Hrvatske. Siromaštvo u Hrvatskoj prema uzrocima nalikuje na siromaštvo u Zapadnoj Europi, a uvelike je povezano sa sudjelovanjem na službenom tržištu rada te sa znanjima i stručnostima pojedine osobe (Grootaert i Braithwaite & Bejaković 2005). Značajni dio siromašnih su starije osobe, pogotovo one bez mirovina. Prema OCED-ovom kriteriju, 47,6% ukupnog stanovništva živi u ruralnim područjima, a 52,4% stanovništva u urbanim područjima (Strategija ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2007-2013).

Aktivnog stanovništva u Hrvatskoj 2006. godine je bilo 1.759.492, a 2007. godine 1.749.437 što je pad za 1,1%. BDP per capita u 2007. godini je iznosio 11.543,9\$, sa

realnom stopom rasta od 5,6% (Hrvatska gospodarska komora, 2008). Broj zaposlenih u Hrvatskoj se, prema godišnjem prosjeku povećavao od 2002. (1.395.015 osoba) do 2007. godine (1.484.991 osoba), a istovremeno je vidljiv pad stope nezaposlenosti u istom razdoblju od 22,3% do 15,1% (Hrvatska gospodarska komora, 2008). Regija je prikazana preko osam županija (navedenih u tablici 1), koje odgovaraju statističko-geopolitičkoj podjeli Hrvatske.

Regija, po županijama	Aktivno stanovništvo	Opća stopa aktivnosti	Osobe s osobnim prihodima	%	Uzdržavano stanovništvo	%
Sisačko-moslavačka	75951	41	53157	28,7	56279	30,4
Karlovačka	62295	43,9	43377	30,6	36115	25,5
Bjelovarsko-bilogorska	63963	48,1	30855	23,2	38266	28,7
Virovitičko-podravska	39098	41,9	22765	24,4	31526	33,7
Požeško-slavonska	34954	40,7	21758	25,3	29119	33,9
Brodsko-posavska	71519	40,5	41472	23,5	63774	36,1
Osječko-baranjska	137948	41,7	82331	24,9	110227	33,4
Vukovarsko-srijemska	82798	40,4	48287	23,6	73683	36

Tablica 1. Stanovništvo Regije prema aktivnosti 2001. godine

Opća stopa aktivnosti u cijeloj Hrvatskoj je 2001. godine bila 44% te je 30,1% stanovništva bilo uzdržavano, dok je u područjima Regije stopa aktivnosti iznosila 42,68% sa 31,9% uzdržavanog stanovništva. Prema klasifikaciji Svjetske Banke, Hrvatska se sastoji od pet analitičkih regija: Zagreb, Središnja, Istočna, Sjeverni Jadran te Južni Jadran (Svjetska banka, 2007). Regija Istočna Hrvatska se po sastavnim županijama, osim Bjelovarsko-bilogorske, Sisačko-moslavačke i Karlovačke, teritorijalno podudara sa Regijom Središnja i Istočna (Panonska) Hrvatska. Prema navedenom izvoru, stopa nezaposlenosti u regiji Istočna Hrvatska iznosila je, prema Anketi o radnoj snazi za razdoblje 2002.-2004. godine 19,9%, što je znatno više od prosjeka Hrvatske (14,5%). Istovremeno, stopa zaposlenosti u regiji je niža od prosjeka Hrvatske te iznosi 47,9% dok je ona u Hrvatskoj prosječno 54,5%. Ti podaci ukazuju na nižu ekonomsku aktivnost stanovništva Regije te njihovu povećanu socijalnu ranjivost. Socijalne razlike u regionalnom razvoju možemo pratiti i preko koncepta kvalitete življenja (Quality of Life in Europe, 2004), koji naglašava važnost različitih dimenzija životnog standarda, ekonomskih i neekonomskih čimbenika koji omogućavaju svakom članu zajednice ostvarivanje ciljeva. Povećanje zapošljivosti i poboljšanje radnih uvjeta je od presudne važnosti za dosizanje održivog i ravnomjernog ekonomskog rasta, a s njime i povezanog socijalnog razvoja hrvatskih regija. Naglašena je i važnost sastavnice ljudskog razvoja - demografskih resursa kao čimbenika razvoja socijalnog i gospodarskog razvoja (Nejašmić, 2005; Živić & Pokos, 2005). Dokazana je i povezanost depopulacija Regije kao rezultat regionalnoga dispariteta Hrvatske te povratni utjecaj polarizacije naseljenosti i

ekonomskih aktivnosti na regionalni razvoj (Pejnović, 2004). U Regiji su visoki socijalni transferi prema stanovništvu, koji predstavljaju trošak za državu (opterećuju visoku javnu potrošnju) i, sa druge strane, (visina i širina obuhvata različitih socijalnih transfera) demotiviraju poduzetničke i radne aktivnosti i poduhvate i samozapošljavanje (Čavrak, 2004). Znatno je veća stopa nezaposlenosti (približno 35%-40%) u Regiji nego u razvijenijim područjima Hrvatske, jer je visoka, trajna i strukturna (manja stopa aktivnosti stanovništva). U travnju 2008. godine obuhvaćenost stanovništva Hrvatske sa stalnom novčanom pomoći je 99 869 osoba ili 2,3% od ukupnog broja stanovnika. U Regiji je ukupno 49 802 osobe koje primaju stalnu novčanu pomoć ili prosječno 3,62% u ukupnom broju stanovnika te Regije obuhvaća oko 50% svih primatelja stalne pomoći, a obuhvaća jednu trećinu ukupnog stanovništva Hrvatske (1 351 517 stanovnika).

Regija Središnja i Istočna (Panonska) Hrvatska, županije	Broj stanovnika	Broj osoba korisnika stalne pomoći	Udjel (%) korisnika stalne novčane pomoći u broju stanovnika
Sisačko-Moslavačka županija	185 387	7 419	4
Karlovačka županija	141 787	6 308	4,4
Bjelovarsko-Bilogorska	133 084	4 122	3,1
Virovitičko-Podravska	93 389	3 750	4
Požeško-Slavonska	85 831	2 110	2,5
Brodsko-Posavska	176 765	6 599	3,7
Osječko-Baranjska	330 506	12 576	3,8
Vukovarsko-Srijemska	204 768	6 918	3,4
Ukupno:	1 351 517	49 802	3,62

Tablica 2. Udio korisnika stalne novčane pomoći prema županijama Regije.

3. Zaključak

Dosadašnje analize regionalnog razvoja Hrvatske pokazuju velike razlike u razvijenosti između različitih dijelova zemlje – vidljivo je da su i socijalne razlike stanovništva regionalnog karaktera sa jasnim uzročno-posljedičnim odnosima promatranih socijalno-gospodarskih indikatora. Stoga se čini opravdanim inzistirati na regionalnom pristupu pri izradi socijalnih slika i kreiranju lokalnih (regionalnih) socijalnih politika i intervencija. Također, opisana tema aktualna je i u kontekstu pridruživanja Hrvatske Europskoj uniji. Štoviše, uvođenje regija kao statističko-analitičkih jedinica preduvjet je za kvalitetnije ostvarivanje potpora iz instrumente Europske regionalne politike (Cohesion Fund and the Structural funds) i kreiranje nacionalnih programa pomoći pojedinim regijama. Promatrana Regija odražava znatno nepovoljniji socio-ekonomski položaj u usporedbi s drugim regijama te prosjekom Republike Hrvatske. To je vidljivo preko promatranih indikatora aktivnosti, zaposlenosti, nezaposlenosti, primatelja stalne novčane pomoći, prihoda i sl. Navedeno ukazuje na povećanu socio-ekonomsku ranjivost stanovništva Regije. Autori smatraju da je potrebno razvijati „lokalni pristup“ rješavanju regionalnih problema te pratiti gospodarske i socijalne pokazatelje. Lokalni razvoj Regije se ne

dogada sam od sebe i u jednom trenutku, već se do njega dolazi na temelju pažljivo pripremljene i provedene lokalne razvojne strategije (ili regionalnih operativnih planova - ROP, koji su i doneseni, ali je upitna njihova provedivost), gdje participativni pristup znači da u izradi strategije sudjeluju svi važni dionici koji djeluju u lokalnoj sredini (Jurlina Alibegović, 2007), kako bi se osigurala provedivost i učinkovitost tih strategija.

4. Literatura

Bejaković, P. (2005). Uloga gospodarsko-političkih mjera u ublažavanju siromaštva u Hrvatskoj, *Financijska teorija i praksa* 29 (1):97-118.

Čavrak, V. (2004). Procjena kapaciteta razvitka područja posebne državne skrbi, *Ekonomski pregled*, 55 (5-6):412-435.

Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi (2007). *Godišnje statističko izvješće o domovima i korisnicima socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj u 2007. godini*

Jurlina Alibegović, D. (2007). Strateško planiranje i programski proračun: put do razvojnih rezultata na lokalnoj i regionalnoj razini? *Hrvatska javna uprava* (2):395-420.

Karaman Aksentijević, N.; Bogović, N. D. & Ježić, Z. (2006). Education, poverty and income inequality in the Republic of Croatia, *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci* 24(1):19-37.

Lovrinčević, Ž.; Mikulić, D. & Budak, J. (2004). Područja posebne državne skrbi u Hrvatskoj - razlike u regionalnoj razvijenosti i demografsko-obrazovne karakteristike, *Ekonomski pregled*, 55 (1-2):3-43.

Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi (2008). *Mjesečno statističko izvješće o korisnicima i pomoćima u socijalnoj skrbi u Republici Hrvatskoj za travanj 2008. godine*

MZSS (2008). *Dostupno na: <http://www.mzss.hr/hr/content/download/3261/27948/file/Mjese%C4%8Dno%20izvje%C5%A1%C4%87e%20travanj%202008.xls>*

Pristup: 20-5-2008.

Nacionalna klasifikacija prostornih jedinica za statistiku, Narodne novine, br. 35/2007.

Hrvatska gospodarska komora (2008). Odabrani ekonomski pokazatelji hrvatskog gospodarstva, *Dostupno na: <Http://hgk.biznet.hr/hgk/fileovi/12689.xls>*. *Pristup: 2-6-2008*

Pejnović, D. (2004). Depopulacija županija i disparitet u regionalnom razvoju Hrvatske, *Društvena istraživanja* 13, 4-5 (72-73):701-726.

Svjetska banka (2007). Izvješće br. 37992. Hrvatska: Ocjena životnog standarda. Prvi dio: Promicanje socijalne uključenosti i regionalne jednakosti., *Dostupno na:*

<http://siteresources.worldbank.org/INTCROATIA/Resources/CroatiaLSAcroatian.pdf>
Pristup: 14-5-2008

Zakon o područjima posebne državne skrbi, Narodne novine 26/03, pročišćeni tekst.

Živić, D. & Pokos, N. (2005). Odabrani sociodemografski indikatori razvijenosti Hrvatske i županija, *Revija za sociologiju*, XXXVI. (3-4):207-224.